

شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیه خواهران

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

معاونت پژوهش

استان قم

شهر قم

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران

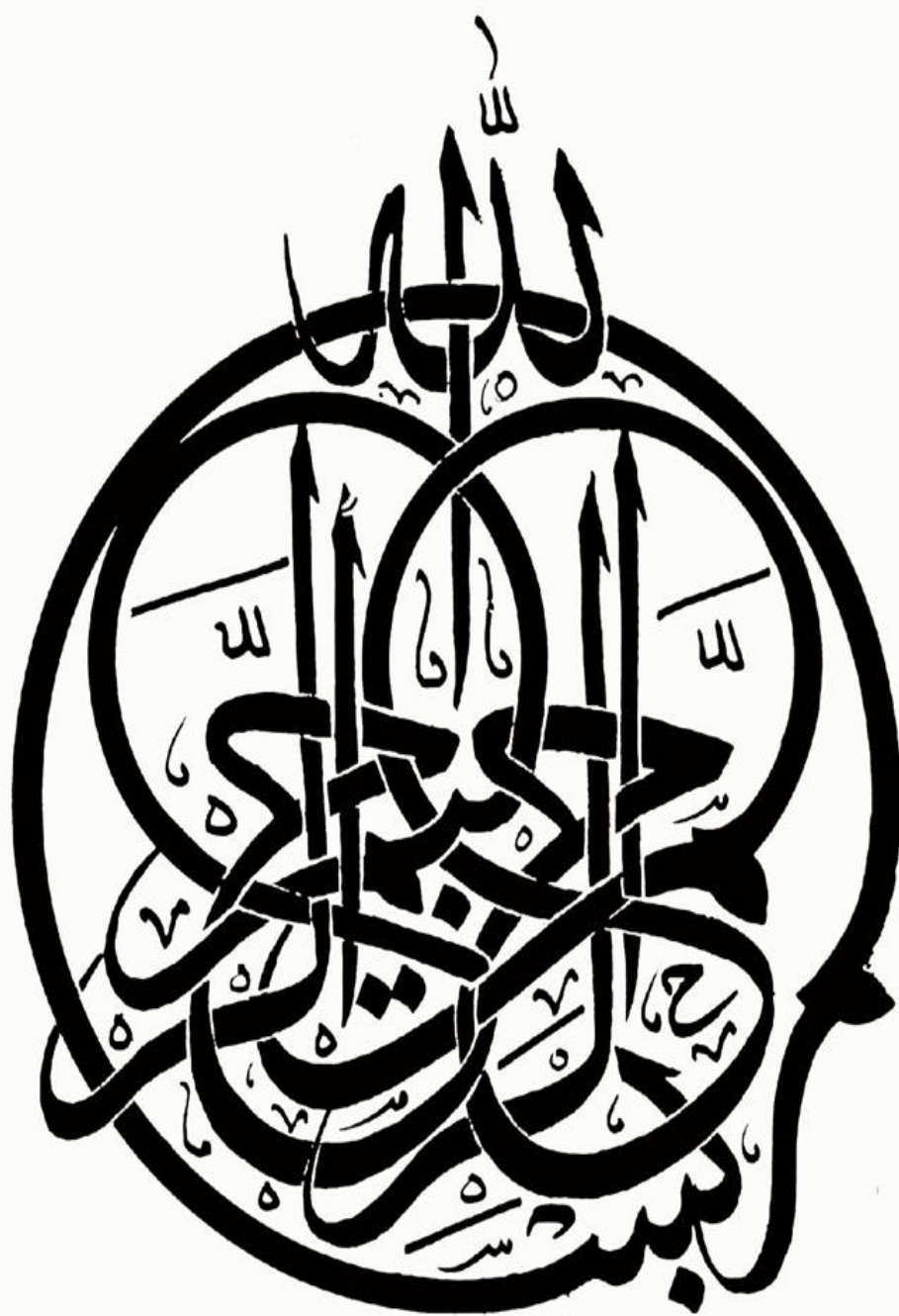
عنوان

**ماهیت کذب در فقه امامیه با نگاه بر نظرات
شیخ انصاری و محشین در مکاسب محرمة**

نگارنده:

میترا پاکدل

زمستان ۱۳۹۵

تحمیدیه

حمد و سپاس مخصوص خداوندگاری است که قدرت تعلیم و تعلم احکام را به بندگانش آموخت
و قلم را توانایی داد تا آموزه‌های کلام وحی را به تحریر درآورد.

تقدیم

تقریر زیر بضاعة مزجاتی است تقدیم به ساحت مبارک ولی عصر (عج) در جهت تعالی احکام الهیة. باشد که بهانه‌ای شود ذره‌ای از نگاه پرمهرشان توشه‌ی باقیاتمان گردد.

تقدیر و تشکر

با سپاس از اساتید گران‌قدرم که افتخار تلمذ در محضرشان را داشته‌ام و تشکر از زحمات بی‌وقفه دخترم در نگارش این تحقیق، آرزوی سلامتی و توفیق خدمت در راه کسب و توسعه‌ی معارف الهی را برای این عزیزان از درگاه الهی مسألت دارم.

توریه به معنای: «پوشاندن حقیقت خبری و اظهار غیر آن» به عنوان راه مفری برای کذب محرم از جانب شرع ذکر شده است و در مجموع، همه فقها بر کذب نبودن آن متفق النظر هستند اما برخی چون آیت الله خویی به دلیل ادله تخصصاً از موضوع کذب آنرا خارج می‌دانند.

موافقان با کذب بودن توریه نیز برخی، جنبه‌ی فریب دادن توریه کننده را در نظر گرفته و حرمت را از این حیث، مترتب می‌دانند.

مواردی هم به عنوان کذبهای مجاز مطرح میگردند مانند خلف وعد، مبالغه گویی، کذب هزلی و ... که برطبق نظر شیخ و محشین، اولاً در کذب بودن آنها بحث است چون یا مثل خلف وعد از مقوله‌ی انشاءات هستند و کذب از مقوله خبر است یا مثل مبالغه با احراز ملاکات آن، تخصصاً از کذب خارج می‌شوند، و امام خمینی در اینجا معتقدند، اگر از این موارد اراده اخبار عن الواقع شود متصف به صدق و کذب می‌شوند اما اگر صرف انشاء مدح و ذم باشند متصف به صدق و کذب نمی‌شوند و برخی چون مرحوم خویی قائل به توسعه در معنای کذب شدند.

نسبت به کذب هزلی نیز، بعضی تفصیل داده‌اند بین هزل بنفسه و کذب بداعی هزل که اولی را تخصصاً خارج و دومی را قطعاً محرم می‌دانند؛ مرحوم ایروانی در این جا میگویند: کذب هزلی اصلاً جزء موضوع کذب نیست و اگر هم باشد اخبار از این مورد به خصوصه انصراف دارند.

در مجموع، با حفظ حرمت و کبیره بودن کذب فی الجمله و اثبات آن از ادله نقلی و عقلی؛ و نیز ترتب حکم وضعی بر برخی اقسام آن مانند کذب بر خدا و رسول، اکاذیبی که ضرورت، اضطرار و یا همراه قصد اصلاحی باشند، از بحث حرمت کذب خارج می‌شوند یا به دلیل دلالت ادله یا تخصصاً.

آنچه باقی می‌ماند تقیه در کلام ائمه‌ی معصومین است که شیخ آنرا از مصادیق توریه می‌دانند ولی اگر عدم حرمت ذاتی کذب ثابت شود، می‌توان کلام این بزرگواران را بر کذب مجاز حمل نمود چنانچه محشین چون مرحوم خویی نیز به این مطلب اشاره داشتند و از کلمات امام و مرحوم ایروانی نیز فی الجمله این مطلب به اثبات می‌رسد.

مشکلات تحقیق

تعجیل در نگارش پایان نامه و هماهنگی و حفظ نظرات استاد داور قبلی مرحوم محمد هادی معرفت، با مطالب جدید از عمده مشکلات تدوین پایان نامه بوده است.

پیشنهادهای

۱- ضمن تشکر از دقت نظر استاد ارزیاب، از آنجایی که مطالب فوق مورد ارزیابی و تایید سروران ارزیاب در سال های پیش قرار گرفته بود، انتظار می رود فقط در امور شکلی طلاب را در پایان نامه های تبدیلی ارشاد نمایند؛ زیرا حفظ بیانات هر دو بزرگوار گاهاً از توان خارج می باشد.

۲- با توجه به اینکه این تحقیق تنها نظر برخی از محشین بر مکاسب را بررسی کرده و به دلیل مبتلا به بودن کذب در زندگی روز مره، مسایل مستحدثه زیادی چون بازاریابی یا جایگزینی عقود معاملاتی بایکدیگر بارویکرد جریان کذب در آنها و احکام وضعی مترتب بر این مباحث، میتواند در ادامه مباحث کذب مطرح شود و مسلم بهره گیری از نظرات سایر محشین بر مکاسب شیخ نیز میتواند در این مسیر راه گشا باشد.

فهرست منابع

کتاب‌ها:

- (۱) قرآن کریم
- (۲) نهج البلاغه، ترجمه‌ی حسین انصاریان
- (۳) ابوحیب، سعدی، القاموس الفقہی، ج ۱، دمشق، دارالفکر، ۱۴۱۹ ق
- (۴) افریقی المصری (ابن منظور)، محمد، لسان العرب، بیروت، دار بیروت، ۱۳۷۵ ق
- (۵) انصاری، مرتضی، مکاسب المحرمه، ج ۲، قم، مجمع الفکر الاسلامی، ۱۴۲۲ ق = ۱۳۸۰
- (۶) ایروانی نجفی غروی، علی اصغر، حاشیه‌ی مکاسب، نشر کتبی نجفی، قم، ۱۳۶۴ ق
- (۷) تهرانی، مجتبی، اخلاق الهی، ج ۴، آفات زبان، بخش یکم، چاپ ۵، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۵
- جباران، محمد رضا، درسنامه‌ی علم اخلاق، چاپ دوم، قم، ۱۳۸۴
- (۸) دستغیب، عبدالحسین، گناهان کبیره، چاپ هجدهم، دفتر انتشارات اسلامی، زمستان ۱۳۸۳
- (۹) جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح (تاج اللغة _ صحاح العربیه)، محقق/ مصحح: احمد عبد الغفور عطار، بیروت، دارالعلم للملایین، ۱۴۱۰ ق
- (۱۰) حر عاملی، محمد بن حسن، وسایل الشیعه، محقق/ مؤسسه آل البيت علیهم السلام لاحیاء التراث، قم، ناشر/ مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث / ۱۰۳۳-۱۱۰۴ ق
- (۱۱) حسینی زبیدی، محمد مرتضی، تاج العروس فی شرح القاموس، بیروت، دارالهدایه، ۱۳۸۵ ق
- (۱۲) خویی، ابوالقاسم، مصباح الفقاهه، ج ۱، نگارش: محمد علی توحیدی

۱۳) طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین و مطلع النیرین، تحقیق: احمد الحسینی، تهران: مرتضوی،

۱۳۷۵

۱۴) فارس بن زکریا، احمد، مقایس الغه، تحقیق و ضبط: عبدالسلام محمد هارون، قم، مکتب

اعلام اسلامی، ۱۴۰۴ ق

۱۵) فاضل نراقی، احمد، معراج السعاده، چاپخانه هما، زمستان ۱۳۶۶

۱۶) فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، تحقیق: مهدی المخزومی و ابراهیم السامرائی، تصحیح:

اسعد الطیب، قم، سازمان اوقاف و امور خیریه، انتشارات اسوه، ۱۳۸۳

۱۷) کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، اصول کافی، ج ۴، ترجمه و شرح سید هاشم رسولی

محلاتی، دفتر نشر فرهنگ اهل بیت، تهران، ۱۳۸۶ ق

۱۸) مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، ج ۳، قم، مدرسه علی بی ابی طالب، ۱۳۸۴

۱۹) موسوی خنینی، روح الله، مکاسب محرمة، ج ۲، قم، ۱۳۸۱ ق

مقالات:

۲۰) اترک، حسین، «ماهیت و حکم اخلاقی توریه»، نشریه معرفت اخلاقی، شماره ۴، پاییز

۱۳۸۹

۲۱) احمدی، علیرضا، «دروغ از منظر قرآن و روایات»، روابط عمومی تبلیغات اسلامی زنجان،

۲۴ فروردین ۱۳۸۹

۲۲) کامران، علی، «آثار و پیامدهای دروغ در زندگی انسانها»، پایگاه فرهنگ و اطلاع رسانی

تبیان زنجان، گروه دین و اندیشه، ۲۴ مهر ۱۳۹۱

۲۳) معتمد لنگرودی، فرشته، «دروغ و آثار دروغ‌گویی»، مجله بشارت (پایگاه اطلاع رسانی

حوزه)، شماره ۸۱، ۱۳۸۹

پایان نامه

۲۴) جمال آبادی، زهرا، «دروغ (انواع، عوامل، آثار و راه درمان)»، حوزه علمیه خراسان، مدرسه علمیه حضرت زینب، مشهد، ۲۳ فروردین ۱۳۹۱

منابع دیجیتالی:

۲۵) کتابخانه دیجیتالی بازار قائمیه

۲۶) کتابخانه دیجیتالی دفتر تبلیغات اسلامی

۲۷) کتابخانه دیجیتالی مدرسه فقاہت

۲۸) پایگاه اطلاع رسانی مدیریت درمان، «پیامدها و آثار دروغ‌گویی»، کد مطلب: ۳۴۴۸۵، چهارم آذر ۱۳۹۵

۲۹) سایت دیده بان، سبک زندگی، بحث دروغ، ۱۶ دی، کد خبر: ۶۰۴۰، خبرنامه‌ی دانشجویی

۳۰) سایت شرق، فرهنگ و هنر، «آثار فردی و اجتماعی دروغ‌گویی»، شانزدهم اردیبهشت ۱۳۹۱

۳۱) موسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر (عج) «روایات دروغ»، بیست و پنجم دی ۱۳۹۵